

ISSN: 2146-1961

Şimşek, B., Ataman Yancı, H. B. & Yurtseven, C. N. (2024). Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(57), 1294-1314.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4522>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK TUTUM VE BAKIŞ AÇILARI ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI

Biol ŞİMŞEK

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul, Türkiye, biolsimsek@iuc.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1729-2065

Hanife Banu ATAMAN YANCI

Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İstanbul, Türkiye ataman@iuc.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0176-071X

Cemile Nihal YURTSEVEN

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, İstanbul, Türkiye, nihalyurtseven@iuc.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8201-0752

Gönderim tarihi: 17.05.2024

Kabul tarihi: 12.08.2024

Yayın tarihi: 01.09.2024

Öz

Bu çalışmanın amacı Myong ve ark. (2021) tarafından yapılan "To Develop and Validate a Scale to Assess People's Attitudes and Perspectives Toward Persons With Disabilities" adlı çalışmada geliştirilen "Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları" ölçeğinin Türkçeye uyarlamasıdır. Araştırmanın örneklemi, 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da (İÜC) görev yapan akademisyen ve öğrenimine devam eden öğrenci olmak üzere toplamda 387 kişiden oluşmaktadır. Toplumsal Uyum, Engelli Bireylerden Rahatsız Olma, Yardımseverlik ve Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme olmak üzere 4 alt boyutlu, 14 maddeden oluşan ölçek, 5'li Likert tipi değerlendirmeye sahiptir. Yapılan analizlerde ön test Cronbach's Alpha katsayısı 0.74, geçerlik düzeyi KMO değeri 0.69 bulunmuştur. Alan yazınında belirtilen bilimsel adımlar takip edilerek son halini aldığı kabul edilen ölçeğin Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda toplam varyansın %60.61'inin açıklandığı görülmüştür. Ölçeğin Türkçe ve İngilizce orijinali korelasyon analizi, yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişkiye işaret etmiştir ($r=0.86$ ile 0.60 arasında, $p<0.01$). Türkçe ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısı 0.79, KMO değeri 0.79 olarak hesaplanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçlarına göre CFI=0.93, GFI=0.94, TLI 0.90, IFI=0.93, NFI=0.88, RFI=0.85, RMSEA=0.06 ve SRMR=0.04 olarak hesaplanmıştır. DFA sonucunda uyum iyiliği indeksleri modelle eşleşmiştir. Ölçeğin yakınsak ve ıraksak geçerlikleri için Ortalama Açıklanan Varyans [Average Variance Extracted (AVE)], Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi [Maximum Squared Variance (MSV)] ve Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması [Average Shared Squared Variance (ASV)], Bileşik Güvenirlik [Composite Reliability (CR)] değerleri hesaplanmıştır. DFA sonuçlarına göre ölçekte yer alan alt boyutlara ait maddelerin faktör yükleri; Toplumsal Uyum 0.71-0.80, Engelli Bireylerden Rahatsız Olma 0.60-0.71, Yardımseverlik 0.73-0.81, Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme 0.79-0.86 arasında iyi uyum indekslerinde olduğu görülmektedir. Ölçeğin MSV, ASV ve AVE değerleri ölçeğin yakınsak ve ıraksak geçerliğini; CR katsayısı güvenirliliğini desteklemektedir. Sonuç olarak; Türkçeye uyarlanması yapılan Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği, engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açılarını ölçmede güncel, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir.

Anahtar kelimeler: Engelli, tutum, bakış açısı, ölçek uyarlama, geçerlik, güvenirlik.

THE ADAPTATION OF THE ATTITUDES AND PERSPECTIVES TOWARDS INDIVIDUALS WITH DISABILITIES SCALE INTO TURKISH

ABSTRACT

The aim of this study is the adaptation of the "Attitudes and Perspectives Toward Persons with Disabilities" scale, developed in the study titled "To Develop and Validate a Scale to Assess People's Attitudes and Perspectives Toward Persons with Disabilities" by Myong et al. (2021), into Turkish. The sample of the research consists of a total of 387 individuals, including faculty members working and students studying at Istanbul University-Cerrahpaşa (IUC) during the 2023-2024 academic year. The scale, which consists of 14 items and four sub-dimensions—Social Inclusion, Discomfort with Persons with Disabilities, Helpfulness, and Viewing Persons with Disabilities as a Burden—is evaluated using a 5-point Likert-type scale. The preliminary test analysis showed a Cronbach's Alpha coefficient of 0.74 and a validity level with a KMO value of 0.69. The scale, considered to have reached its final form by following the scientific steps mentioned in the literature, explains 60.61% of the total variance according to the Exploratory Factor Analysis (EFA). The correlation analysis between the original English version and the Turkish version of the scale indicated a high level of positive and significant relationship (ranging from $r=0.86$ to 0.60 , $p<0.01$). The Turkish scale's Cronbach's Alpha coefficient was calculated as 0.79, and the KMO value as 0.79. According to the Confirmatory Factor Analysis (CFA) results, the indices were calculated as CFI=0.93, GFI=0.94, TLI=0.90, IFI=0.93, NFI=0.88, RFI=0.85, RMSEA=0.06, and SRMR=0.04. The goodness-of-fit indices from the CFA were consistent with the model. Convergent and discriminant validities of the scale were assessed through the Average Variance Extracted (AVE), Maximum Shared Squared Variance (MSV), Average Shared Squared Variance (ASV), and Composite Reliability (CR) values. According to the CFA results, the factor loadings of the items belonging to the sub-dimensions of the scale ranged as follows: Social Inclusion 0.71-0.80, Discomfort with Persons with Disabilities 0.60-0.71, Helpfulness 0.73-0.81, and Viewing Persons with Disabilities as a Burden 0.79-0.86, indicating good fit indices. The MSV, ASV, and AVE values support the scale's convergent and discriminant validity, and the CR coefficient supports its reliability. In conclusion, the Turkish adaptation of the Attitudes and Perspectives Toward Persons with Disabilities Scale can be used as a current, valid, and reliable measurement tool to assess attitudes and perspectives toward persons with disabilities.

Keywords: Disability, attitude, perspective, scale adaptation, validity, reliability.

GİRİŞ

Engellilik, bir bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal veya sosyal işlevlerinde sürekli bir kısıtlama olarak tanımlanır ve bu kısıtlamalar bireyin günlük yaşamını etkileyebilir. Toplumda engelli bireylere karşı tutumlar ve davranışlar, genellikle bilgi eksikliği, yanlış anlamalar ve toplumsal normların etkisi altında şekillenir. Toplumun engelliliğe bakış açısı, genellikle kültürel, sosyal ve eğitimsel faktörlere dayanmaktadır. Ayrıca, medya ve popüler kültürün de engelli bireyleri genellikle ya damgaladığı ya da kahraman olarak betimlediği görülmektedir. Bu tür yaklaşımlar, toplumun genel algısını şekillendirmektedir. Toplumun engelli bireylere karşı tutum ve bakış açıları, bilgiye dayalı farkındalık, eğitim ve yasal düzenlemelerle değişebilmektedir. Ayrıca son yıllarda birçok ülkede engelli hakları ve farkındalığı konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir. Engelli bireylerin topluma entegrasyonu ve yaşam kalitelerinin artırılması için sürekli olarak yapılan bu bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları önemlidir. Bu amaçla Türkçe'ye uyarlamak istediğimiz "Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları" ölçeği ülkemizdeki engelli bireylere karşı tutum ve bakış açılarını ortaya koyabilecektir. Ölçek; toplumun engelli bireylere karşı tutum ve bakış açıları düzeyinin belirlenmesi ve gelecekte engelli bireylerle ilgili yapılacak kimi hizmetlere ışık tutabilecektir.

Dünya genelinde 1,3 milyar engelli birey bulunduğu tahmin edilmektedir. Küresel nüfusun yaklaşık %16'sını ifade eden bu sayı, nüfusun yaşlanması ve bulaşıcı olan hastalıkların yaygınlaşması nedeniyle artış göstermektedir (WHO, 2024). Engelliliğin çeşitli sebepleri vardır. Fiziki çevrenin engellilik üzerine etkisi büyüktür. Engelli erişimine uygun olmayan ortamlar, engellilerin topluma eşit temelde katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Çevresel olumsuzlukların ortadan kaldırılması ile engelli bireylerin günlük yaşam faaliyetlerini yerine getirmeleri daha kolaylaşmakta ve sosyal iletişim düzeyleri gelişmektedir (WHO, 2024).

Engelli bireylerin sayısının bilinmesi, oluşturulacak politikalar için önemli bir ihtiyaçtır. Engelli bireylere yönelik bu ihtiyacın giderilmesi için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olup Engelli Sağlık Kurulu Raporları'nı dikkate alan "Ulusal Engelli Veri Sistemi" bulunmaktadır. Ulusal Engelli Veri Sistemine göre 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadın olmak üzere 2.511.950 engelli vardır. Ağır engelli sayısı ise 775.012'dir. Bu sayıya Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için resmi kurumlara başvuru yapmamış ve/veya bu yönde hizmet talep etmek amacıyla kamu otoritesiyle irtibat kurmamış bireyler dahil değildir (ASHB, 2024). Bu nedenle ülkemizde engelli olan birey sayısının daha da fazla olduğu söylenebilir.

Engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların varlığından söz edilebilecek kültürlerin de olduğu bilinmektedir (Soder, 1990). Tutumsal engeller, engellilerin istihdam, eğitim ve sosyal hizmetlerde eşit fırsatlara sahip olma gibi sosyal katılımlarını engelleyebilecek düzeyde olabilir. Kamu tarafından düzenlenen engellilik farkındalığı eğitimlerinin, engelli bireylere ilişkin olumlu sosyal tutumları teşvik etmede yardımcı olabileceği rapor edilmiştir (Findler vd. 2007). Ülkemizde 2.511.950 (ASHB, 2024), dünya genelinde 1.3 milyar insanın (WHO, 2024) engelli olduğu dikkate alınmalıdır.

Engelli biriyle yakın etkileşimin; örneğin yakın bir tanıdığı engelli olması gibi, engelli bireyler üzerindeki duygusal, bilişsel ve davranışsal tutumları olumlu yönde etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle engelli bireylere

yönelik sosyal tutumların kesitsel ve zaman serili dağılımını kontrol etmek ve takip etmek için güncel, güvenilir ve geçerli bir ölçeğin geliştirilmesi önemlidir. Bu sayede; belirli bir nüfusun engelli bireylere yönelik kesitsel tutumunun ölçülmesi değil, engelli bireylere karşı farkındalık eğitimi gibi toplumsal farkındalığı artırıcı uygulamaların öncesinde ve sonrasında engelli bireylere karşı olan tutumların değişim yönünün belirlenmesine de yardımcı olunabilir.

Engelli bireylere yönelik sosyal politika, sosyal kampanya, sosyal koruma ve sorumluluk projelerinin etkinliği için toplumun engelli bireylere yönelik tutum ve davranışlarının bilinmesi gereklidir. Toplumsal farkındalığı artıracak çalışmaların yapılması, engelli bireylerle kaynaşmayı ve empati yeteneğini geliştirir. Engellilere yönelik olarak toplumsal kabul ve desteğin artması için öncelikle toplumun hangi düzeyde tutum ve davranış düzeyine sahip olduğunun belirlenmesi gerekir. Bu çalışma alandaki bu ihtiyaca cevap verebilecek niteliktedir. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara dayanarak toplumun engelli bireylere yönelik tutum ve davranış düzeyleri belirlenebilir ve buradan elde edilen verilerin de yardımıyla engelli bireylerin yaşam kalitesinin artması, toplumsal farkındalığın yükselmesi, engelli bireylerin topluma katılımının artması ve eşitlik sağlanması yönünde olumlu adımlar atılabilir. Ek olarak, elde edilen veriler dikkate alınarak sosyal politikalar, kampanyalar, korumalar ve sosyal sorumluluk projelerine yön verilerek engelli bireylerin yaşam şartlarını iyileştirme, toplumsal eşitliği sağlamak ve engellilikle ilgili sorunları çözmek yolunda olumlu adımlar atılabilir.

YÖNTEM

Araştırma, ölçek uyarlama amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla; "To Develop and Validate a Scale to Assess People's Attitudes and Perspectives Toward Persons With Disabilities" adlı çalışmada Myong ve ark. (2021) tarafından geliştirilen "Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları" ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmada 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da görev yapan akademisyenler ile öğrenimine devam eden öğrencilerden oluşan örneklem grubu yer almıştır. Araştırmanın örnekleme olasılıksız örneklem yöntemleri arasında sayılan "kolaylıkla bulunabileni örnekleme" yöntemiyle belirlenmiştir. Kolaylıkla bulunabileni örnekleme yöntemi, araştırmanın yapılacağı yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay olup, elde mevcut ve araştırmaya gönüllü katılmak isteyenlerle yapılan örnekleme türüdür (Erkuş, 2013).

Ölçeğin ön testine katılan 78 kişiden elde edilen geçerlik ve güvenilirlik sonuçlarının iyi düzeyde olması, dilsel ve kavramsal eşdeğerliğin sınındığı Türkçe ve İngilizce ölçeklerin birlikte sunulduğu aşamada 44 katılımcıdan elde edilen korelasyon katsayısının yüksek olduğu göz önüne alınarak, her iki aşamada elde edilen veriler, veri setine dahil edilmiştir. Verilerin analizine geçmeden önce ilk olarak veri setindeki hatalı veriler incelenmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Veri setine ilişkin normal dağılım durumu veya analiz sonuçlarını etkilemesi muhtemel durumlardan kaçınmak için veri setindeki kayıp ve boş veriler incelenmiş, bu bağlamda yapılan kayıp veri analizi sonucunda, kayıp ya da boş değerlere rastlanılmamıştır. Sonraki adımda çok değişkenli analizlerde normallik

varsayımının karşılanıp karşılanmadığı ve veri setindeki uç değerler Mahalanobis uzaklık değerleri yardımıyla incelenmiş ve veri setinde bulunan 10 uç değer çalışmadan çıkartılmıştır.

Uyarlaması Yapılan Ölçek

Myong ve ark. (2021) tarafından geliştirilen "Assess Attitudes and Perspectives Toward Persons With Disabilities" ölçeğinin Türkçeye evrilmesi için Engelli Bireylere Yönelik Tutum Ölçeği olarak yapılmıştır (Myong ve ark. 2021). Ölçeğin Türkçeye uyarlanabilmesi için ölçeğin sorumlu yazarı Yi'den e-posta yoluyla izin alınmıştır. Çalışmanın orijinal haline <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8435470/#SD1-arm-21046> adresinden ulaşılabilir.

Orijinal çalışmada ölçek üç aşamalı olarak geliştirilmiştir. İlk aşama; literatür taramasından yola çıkılarak hazırlanan bir ön versiyon ve nominal grup sürecinden oluşmaktadır. Daha sonra ortaya çıkan taslak, 16 engellilik uzmanı tarafından iki turlu Delphi tekniği yoluyla daha ayrıntılı olarak incelenerek revize edilmiştir. Son olarak ölçeğin psikometrik özellikleri üç üniversite hastanesinde 1.359 çalışana online anket uygulanarak değerlendirilmiştir. İki turlu Delphi tekniği ile tanımlanan 32 maddelik ölçek, dört alt kategoriyle 14 maddeye dönüştürülmüştür: Toplumsal Uyum (1., 2., 3., 4. ve 5. sorular), Engelli Bireylerden Rahatsız Olma (6., 7., 8. ve 9. sorular), Yardımseverlik (10., 11. ve 12. sorular) ve Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme (13. ve 14. sorular) başlıkları altında değerlendirilmiştir. Orijinal çalışmada aynı kişilerle test-tekrar test güvenirliliği araştırılmamıştır. Bu uygulama araştırmamızda da yapılmamıştır. Ölçek, engelliliğe yönelik toplumsal tutumları hassas bir şekilde ölçen yeni geliştirilmiş bir araç olup, güvenilir, geçerli, kısa (14 madde) ve puanlanması kolay olarak belirtilmiştir. Ölçeğin ilk boyutu olan toplumsal uyumu ölçen sorulardan 1., 2., 3. ve 4. sorular ölçekte ters kodlanmıştır. Ters kodlanmış maddelerde alınan yüksek puanlar engelli bireylere yönelik olumsuz tutumların daha fazla olduğunu ifade etmektedir (Myong ve ark. 2021). Ölçek 5'li likert tipi ölçektir. Ölçekte en olumlu seçenek 5 (kesinlikle katılıyorum), en olumsuz seçenek 1 (kesinlikle katılmıyorum) puandır. Ölçekten en çok 70, en az 14 puan alınabilmektedir.

Myong ve ark. (2021) tarafından geliştirilen ölçeğe Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) analizleri yapılmıştır. Orijinal ölçekte ilk boyut "Toplumsal Uyum" 5 soru, ikinci boyut "Engelli Bireylerden Rahatsız Olma" 4 soru, üçüncü boyut "Yardımseverlik" 3 soru ve dördüncü boyut "Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme" 2 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin ilk boyut olan "Toplumsal Uyum" sorularının dördü ölçekte ters kodlanmıştır. Ters kodlanmış maddelerde yüksek puanlar engelliliğe yönelik olumsuz tutumların daha fazla olduğunu göstermektedir.

Sınırlılık

Araştırma, 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında İÜC akademisyen ve öğrenimine devam eden öğrencilerle sınırlı tutulmuş olup, veriler 06 Nisan 2024 – 04 Mayıs 2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya katılanların, araştırma konusunu tam olarak anlayacak, yorum ve öneri yapabilecek yeterlilikte olduğu kabul edilmiştir.

Problem Cümlesi

Engelli bireylere yönelik sosyal politika, kampanyalar, korumalar ve sorumluluk projeleri, engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmak, eşitlik ve fırsat eşitliği sağlamayı amaçlamaktadır. Bu da toplumda farkındalık yaratmak ve bu yolla engellilikle ilgili sorunları çözmeyi hedeflemekle olur. Sosyal sorumluluk projeleri kamu veya özel sektörün topluma olan sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla engellilik konusunda farkındalık yaratma, engelli bireylere yönelik destek ve fırsatlar sunmak amacını güder. Bu projelerin başarılı olması için finansal sürdürülebilirliğin sağlanması, etkinliklerin ölçülmesi, toplumsal kabul ve destek, teknolojik uygunluk, hukuki uyum gibi faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2024). Bu aşamada toplumsal kabul ve desteğin belirlenmesini sağlayacak bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışma alandaki bu ihtiyacı gidermeye destek verir niteliktedir. Bu araştırma sonuçlarından elde edilen bulgularla engelli bireylerin yaşam kalitesinin artması, toplumsal farkındalığın yükselmesi, engelli bireylerin topluma katılımının artması ve eşitlik sağlanması yönünde olumlu adımlar atılabilir. Sonuç olarak, engelli bireylere yönelik olarak yapılan araştırmalardan elde edilen verilere dayanarak sosyal politikalara, kampanyalara, korumalara ve sorumluluk projelerine yön verilerek engelli bireylerin yaşam şartlarını iyileştirmek, toplumsal eşitliği sağlamak ve engellilikle ilgili sorunları çözmek mümkün olabilir.

Verilerin Toplanması

Ölçeğin AFA, Kaiser Meyer Olkin (KMO), iç tutarlılık Cronbach's Alpha katsayısı, yakınsak ve ıraksak geçerlikleri için Ortalama Açıklanan Varyans [Average Variance Extracted (AVE)], Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi [Maximum Squared Variance (MSV)] ve Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması [Average Shared Squared Variance (ASV)], Bileşik Güvenirlik [Composite Reliability (CR)] değerleri ile korelasyon analizleri için IBM SPSS 27.0; DFA için IBM SPSS AMOS 26.0 istatistiksel analiz programı kullanılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

AFA'da örneklem yeterliğini test etmek için KMO analizi yapılmıştır. 0 ile 1 arasında değerler alabilen KMO değerleri; 0.50 ile 0.70 arasında normal, 0.70 ile 0.80 arasında iyi, 0.80 ile 0.90 arasında çok iyi ve 0.90'ın üzerinde ise mükemmel olarak kabul edilmektedir (Field, 2006; Büyüköztürk, 2010; Tabachnick ve Fidell, 2007).

AFA için öncelikle örneklem grubunun faktör analizine uyumuna bakılmıştır. Tabachnick ve Fidell'e göre (2007) faktör analizi için 300 katılımcı yeterliyken, Bryman ve Cramer (2001) ölçeği oluşturan soru sayısının 5-10 katı olması, Hair ve arkadaşları ise (1998) ölçek madde sayısının 5 katı olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmamızda 387 katılımcının uyarlama çalışması için yeterli olduğu söylenebilir.

AFA'da faktör analizinde birbirleriyle ilişkisi olan "n" sayıda değişkenin bir araya getirilmesi ve bunlar arasındaki ilişki düzeyinden hareket ederek minimum sayıda ve kavramsal düzeyde yeni faktör yapıları bulmak gayesi vardır (Büyüköztürk, 2010; Field, 2006). Bu işlem sayesinde bilinmeyen bir yapıyı analiz etmek için kullanılan ölçüm aracı yardımıyla elde edilen verilere dayanarak, ortaya çıkan yapı hakkında bilimsel olarak yorum

yapılabilir (Erkuş, 2013). AFA; yabancı bir kültüre uygulanan bir ölçeğin farklı bir kültüre uygulanması sırasında kültürler arasındaki anlam boyutlarını ve ölçüme tabi tutulan özelliğin yapısını ortaya koymak için yapılması gereken bir tekniktir (Erkuş, 2013). Bu kapsamda orijinal dilinden dilimize çevrilen ölçeğin, orijinal formundaki gibi bir dağılım gösterip göstermediğini belirleyebilmek için faktör analizi yapılarak maddelerin faktör yükleri ele alınmıştır.

Güvenirlilik Analizi İç Tutarlık Katsayısı (Cronbach's Alpha)

İç tutarlılık katsayısı güvenirlilik analizleri Cronbach's Alpha analiz sonuçları ile hesaplanmıştır. Alfa değeri 0.00-1.00 arası değerler alıp, bu değerlerin en az 0.70 olması arzu edilir. Fakat bu değer inceleme çalışmalarında 0.50'ye kadar kabul edilebilir (Coşkun ve ark. 2015). Değerlendirmede: 0.00<0.40 "güvenilir değil", 0.40<0.60 "düşük güvenilirlikte", 0.60<0.80 "oldukça", 0.80<1.00 "yüksek derecede" güvenirliliğe sahiptir şeklinde kabul edilmektedir (Akgül ve Çevik, 2005).

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Daha önce kullanılmış ölçeğin sonrasında başka bir çalışmada kullanılması halinde, elde edilen sonuçların orijinal faktör yapısıyla aynı olup olmadığı, aynı ise uygunluk derecesinin ne olduğu DFA (Confirmatory Factor Analysis) yardımlarıyla bulunur (Suhr, 2006).

DFA sonuçlarının güvenilir ve geçerli olduğunu belirlemek için model uyum indekslerinin belirli seviyelerde olması önemlidir. Bu indeksler, modelin verilerle ne kadar iyi uyum sağladığını ölçer. Aşağıda belirtilen indeksler ve yorumları şunlardır: Tucker-Lewis İndeksi (TLI): bu indeksin 0.90'dan büyük olması yeterli, 0.95 ve üzeri ise mükemmel uyumu gösterir. Uyum İyiliği İndeksi (GFI): bu indeksin 0.90 ve üzeri değerleri iyi uyumu, 0.95 ve üzeri mükemmel uyuma işaret eder. Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI): bu indeksin 0.90'dan büyük değerleri yeterli olup, 0.95 ve üzeri mükemmel uyumu ifade eder. Görelî Uyum İndeksi (RFI): bu indeksin 0.90 ve üzeri değerleri iyi, 0.95 ve üzeri mükemmel uyumu ifade eder. Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI): bu indeksin 0.90'dan büyük olması yeterli olup, 0.95 ve üzeri mükemmel uyumu belirtmektedir. Fazlalık Uyum İndeksi (IFI): bu indeksin 0.90 ve üzeri yeterli uyumu, 0.95 ve üzeri ise mükemmel uyumu ifade etmektedir. Standartlaştırılmış Ortalama Hataların Karekökü (SRMR): bu indeksin değerinin 0.05'in altında olması iyi uyumu, 0.10'un altında olması kabul edilebilir uyumu göstermektedir. Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA): bu indeksin 0.05'in altında olması iyi uyumu, 0.10'in altında olması ise kabul edilebilir uyumu ifade eder. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı (χ^2/df): bu oranın 3'ün altında olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2010; Kline, 2005; Tabachnick ve Fidell, 2007; Yılmaz ve Çelik, 2009).

1. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Türkçeye Çevrilmesi

Araştırmanın kullanılan ölçeğin dilinin İngilizce olması nedeniyle ilk önce soruların Türkçe diline çevirisi yapılmıştır. Bu aşamada her iki dile hakim kişilerden yararlanılmıştır. Bu kişiler; bir vakıf üniversitesinde Dekan Yardımcısı ve Anabilim Dalı Başkanı olan 1 Dr. Öğr. Üyesi, yüksek lisans mezunu olup uzman diyetisyenlik yapan

1 kişi, yeminli tercüme bürosunda İngilizce tercüme yapan 1 kişi ve İsviçre’de devlet üniversitesinde Pedagog olarak çalışan 1 kişi olmak üzere toplam 4 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilerin Türkçe çeviri önerileri yan yana konulmuştur. Ortak olan çeviriler aynen kabul edilmiş, aralarında çeviri farklılığı olan çeviriler ise alan üzerinde çalışan araştırmacı öncelikli olmak üzere araştırmacılar tarafından ortak kararlarla son halini almıştır.

2. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Türkçe Halinin Ön Test ile Geçerlik, Güvenirlik ve Açıklayıcı Faktör Analizinin Yapılması

İki dile hakim kişiler tarafından yapılan öneriler doğrultusunda Türkçeye çevrilen ölçek 78 akademisyen ve öğrenci ile ön teste tabi tutulmuştur. Örneklem büyüklüğü belirlenirken; Bryman ve Cramer (2001)’in ölçek madde sayısının beş veya on katı olması, Hair ve arkadaşlarının (1998) ölçekte yer alan toplam madde sayısının beş katı kadar örneklemin uyarlama çalışmaları için yeterli olduğu ifadelerine uyumlu hareket edilmiştir. Orijinali 14 soruluk olan ölçeğin ön testi için 70 kişi yeterli iken 78 kişinin katılımıyla uygulanmıştır.

3. Ön Test Sonrasında Psikolojik ve Dilsel Yeterlilik Yönünden Ele Alınan Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Türkçe Halinin Tekrardan Orijinal Diline Çevrilmesi

Dördüncü aşamada; Türkçe son halini aldığı araştırmacılar ve görüşleri alınan uzmanlar tarafından kabul edilen ölçek, ikinci dili İngilizce olduğu bilinen kişiler tarafından tekrar İngilizceye çevrilip, ölçeğin dilsel ve kavramsal eşdeğerliğine bakılmıştır. Bu aşamada Birleşmiş Milletler toplantılarında simultane tercümanlık yapan 1 kişi ve Basketbol Süper Liginde Menajerlik yapmış 1 kişiden destek alınmıştır. Yapılan çeviri ile orijinal form karşılaştırıldığında anlam içeriğinin tutarlı olduğu görülmüştür.

4. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Orijinali ve Türkçe Formunun Korelasyon Analizinin Yapılması

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin özgün formu ile Türkçeye çevrilen form, dilsel olarak eş değerliğinin sınanması ve her iki ölçeğe verilecek cevapların korelasyon düzeyinin analizi amacıyla eş zamanlı olarak online tabanda kullanıma sunulmuştur. Bu aşamada İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa’da görev yapmakta olan en az doktora bitirmiş olan 44 akademisyenle çalışılmıştır. Uygulama aşamasında Türkçe sorular ölçekteki orijinal sırayla, İngilizce sorular ise orijinal ölçekteki sırası karıştırılarak sorulmuştur.

Madde toplam korelasyonu, ölçek maddelerinden elde edilen puanlar ile ölçek toplamı arasında var olan ilişkinin açıklanmasını sağlar. Madde toplam korelasyonunun pozitif yönde yüksek olması, o maddenin benzer davranışları örnekleyebildiğini ve testin iç tutarlılık düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Madde toplam korelasyonu 0.30 ve üzerindeki maddeler, katılımcıları iyi bir şekilde ifade etmektedir (Büyüköztürk, 2010).

5. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin En Üst %27-En Alt %27 Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizi

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği'nin Türkçe formunun analizine katılanların verdikleri cevaplara göre ölçülmek istenilen özellik açısından yeterlik durumlarını belirlemek için özgün ölçekte toplam puan ortalamasına bakılarak en üst %27 ve en alt %27'lik gruplarda yer alanların ortalamalarının madde analizi yapılmıştır. Bu yöntemle engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açıları olumlu yönde olanlar (en üst %27) ile olumsuz yönde olanlar (en alt %27) arasındaki anlam düzeyi belirlenebilir (Tezbaşaran, 1996; Erkuş, 2005).

Grupların anlam farkına bakılarak engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açıları olumlu ve olumsuz olan katılımcılar ayırt edilebilir. Bu bağlamda İÜC akademik personeli ve kayıtlı öğrencilerinden oluşan 387 kişiye yapılan uygulamaya katılanların ölçekten elde ettikleri puanların ortalaması en yüksekten en düşüğe doğru sıralanmıştır. Yapılan sıralama sonrasında en üst %27 ile en alt %27grupta yer alan (387/27*100) 105 kişi kategorize edilmiştir.

Yakınsak ve İraksak Geçerlik

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin yapı geçerliğini incelemek için DFA'ya ek olarak yapılan yakınsak geçerlik için, CR ve EVE değerleri, iraksak geçerlik için MSV ve ASV değerlerine bakılmıştır. Yakınsak geçerliğin sağlanabilmesi için $CR > AVE$; $AVE > 0,50$ olmalıdır. İraksak geçerlilik değişkenlere ilişkin ifadelerin ait oldukları faktör dışındaki faktörlerle kendi buldukları faktörden daha az ilişkili olması gerekliliğidir (Yaşlıoğlu, 2017).

BULGULAR

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin ön testte elde edilen geçerlik ve güvenirlik düzeyi tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Ön Test Geçerlik ve Güvenirlik Düzeyi

Ölçek	KMO and Bartlett's Test	Cronbach's Alpha Katsayısı
Tüm Ölçek	0.69	0.74
p	0.00	0.00

AFA analizinde sosyal bilimlerde en çok kullanılan temel bileşenler analizi (Principle Component Analysis) kullanılmış, faktörler arası korelasyon katsayısının sıfırlanarak faktörlerin yorumunda açıklık ve anlatım kolaylığını temin etmek için Varimax dik eksen döndürmesi yapılmış, faktör sayısının belirlenmesinde madde öz değerleri alt sınırı 0.30 alınmıştır (Field, 2006; Büyüköztürk, 2010; Tabachnick ve Fidell, 2007).

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin ön test sonuçlarına göre AFA yük tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Ön Test Açıklayıcı Faktör Analizi Yük Tablosu

Component	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3.59	25.65	25.65	3.59	25.65	25.65	2.86	20.46	20.46
2	2.52	18.03	43.69	2.52	18.03	43.69	2.48	17.69	38.15
3	1.54	10.99	54.68	1.54	10.99	54.68	2.29	16.35	54.50
4	1.19	8.51	63.19	1.19	8.51	63.19	1.22	8.69	63.19
5	0.89	6.33	69.52						
6	0.84	5.98	75.50						
7	0.78	5.54	81.03						
8	0.60	4.32	85.35						
9	0.54	3.89	89.24						
10	0.41	2.92	92.16						
11	0.37	2.63	94.79						
12	0.33	2.34	97.13						
13	0.21	1.47	98.60						
14	0.20	1.40	100.00						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçek maddelerinin düzeltilmiş toplam madde korelasyon dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçek Maddelerinin Düzeltilmiş Toplam Madde Korelasyon Dağılımları

İngilizce ve Türkçe Anket Sonuçlarının Düzeltilmiş Pearson Korelasyon Analizi	
1. Persons with disability should live with those without disability in community. *	r 0.42**
1. Engelli bireyler, toplum içinde engelli olmayan bireylerle birlikte yaşamalıdır. *	
2. If provided adequate support, persons with disability can lead social lives as people without disability can*	r 0.72**
2. Yeterli destek sağlandığı takdirde, engelli bireyler, engelli olmayan bireyler gibi sosyal yaşamlarını sürdürebilirler. *	
3. Persons with disability deserve to live where they want in ways they want. *	r 0.51**
3. Engelli bireylerin istedikleri yerde, istedikleri şekilde yaşama hakları vardır. *	
4. With sufficient qualifications and through legitimate process, persons with disability can be elected. *	r 0.72**
4. Yeterli niteliklere sahip ve yasal süreçlerden geçmiş engelli bireyler, seçilme hakkına sahip olabilirler. *	
5. I will not let my children hangout with children with disability.	r 0.64**
5. Çocuklarımın, engelli çocuklarla birlikte vakit geçirmesine izin vermeyeceğim.	
6. I feel uncomfortable being around persons with disability, because I feel like I need to help them.	r 0.84**
6. Engelli bireylerin yanında olmaktan rahatsızlık duyuyorum, çünkü onlara yardım etmem gerektiğini hissediyorum.	
7. I feel uncomfortable encountering persons with disability, because I am not sure how to treat them.	r 0.83**
7. Engelli bireylerle karşılaştığımda kendimi rahatsız hissedirim, çünkü onlara nasıl davranacağımdan emin değilim.	
8. It is difficult for me to approach persons with disability, because I feel like they are different from me.	r 0.51**
8. Benim için engelli bireylere yaklaşmak zor, çünkü onların benden farklı olduklarını hissediyorum.	
9. If I had a family member with disability, I would not want people to find out.	r 0.58**
9. Ailemde engelli biri olsaydı, insanların bunu öğrenmelerini istemezdim.	
10. Persons with disability would consider themselves unfortunate.	r 0.78**
10. Engelli bireyler, kendilerini talihsiz olarak değerlendirirler.	
11. I feel bad for persons with disability.	r 0.87**
11. Engelli bireyler için üzülüyorum.	
12. I feel sorry for persons with disability when they need to put extra effort to do daily tasks	r 0.76**

12. Günlük işleri yapmak için ekstra çaba sarf etmeleri gereken engelli bireyler için üzülüyorum.	
13. Persons with disability usually ask special treatment for their disability.	r 0.86**
13. Engelli bireyler, genellikle engelleri için özel ilgi beklerler.	
14. Persons with disability tend to leave difficult tasks for people without disability.	r 0.71**
14. Engelli bireyler, zor görevleri engelli olmayan kişilere bırakma eğilimindedirler.	
* Ters kodlanmış soru ** Korelasyon 0.01 seviyesinde (2 kuyruklu) anlamlıdır.	

Araştırmaya katılanların ölçekten elde ettikleri ortalamaya göre en üst %27 ve en alt %27 grupta yer alanların (387/27*100=105) cevapları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığı bağımsız örneklem t testi ile (Paired Samples Statistics) yapılmış olup, analiz sonuçları aşağıdadır.

Tablo 4. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Davranış Ölçeği Alt-Üst Grup Ortalamaları Bağımsız Gruplar T Testi Analiz Sonuçları

Paired Samples Test	Sayı	Ortalama	Std. S	t	p
Gruplar En Üst %27	105	2.41	0.42	18.33	0.00
En Alt %27	105	1.71	0.27		

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açuları Ölçeğinde yer alan ölçek maddelerinin ölçtükleri özellik bakımından katılımcıları ayırt etme beceresinin ne kadar yeterli olduğunu belirlemek için yapılan üst %27 ve alt %27'lik gruplarda yer alan katılımcıların grup ortalamaları farkına da bakılmış olup, sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 5: Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açuları Ölçek Maddelerinin Alt-Üst Grupların Madde Ortalamaları Bağımsız Gruplar T Testi Analiz Sonuçları

Ölçüm Grubu	Paired Samples Test	Sayı	Ort.	Std. S	t	p
En Üst %27	1. Engelli bireyler, toplum içinde engelli olmayan bireylerle birlikte yaşamalıdır.	105	1.27	0.68	0.00	1.00
En Alt %27		105	1.27	0.52		
En Üst %27	2. Yeterli destek sağlandığı takdirde, engelli bireyler, engelli olmayan bireyler gibi sosyal yaşamlarını sürdürebilirler.	105	1.38	0.70	0.00	1.00
En Alt %27		105	1.38	0.53		
En Üst %27	3. Engelli bireylerin istedikleri yerde, istedikleri şekilde yaşama hakları vardır.	105	1.30	0.75	0.23	0.82
En Alt %27		105	1.28	0.63		
En Üst %27	4. Yeterli niteliklere sahip ve yasal süreçlerden geçmiş engelli bireyler, seçilme hakkına sahip olabilirler.	105	1.32	0.70	-1.49	0.14
En Alt %27		105	1.47	0.73		
En Üst %27	5. Çocuklarımla, engelli çocuklarla birlikte vakit geçirmesine izin vermeyeceğim.	105	1.74	1.14	5.38	0.00
En Alt %27		105	1.12	0.36		
En Üst %27	6. Engelli bireylerin yanında olmaktan rahatsızlık duyuyorum, çünkü onlara yardım etmem gerektiğini hissediyorum.	105	2.33	1.10	8.21	0.00
En Alt %27		105	1.34	0.57		
En Üst %27	7. Engelli bireylerle karşılaştığımda kendimi rahatsız hissedirim, çünkü onlara nasıl davranacağımdan emin değilim.	105	2.70	1.06	9.67	0.00
En Alt %27		105	1.58	0.70		
En Üst %27	8. Benim için engelli bireylere yaklaşmak zor, çünkü onların benden farklı olduklarını hissediyorum.	105	2.44	1.09	10.11	0.00
En Alt %27		105	1.32	0.53		
En Üst %27	9. Ailemde engelli biri olsaydı, insanların bunu öğrenmelerini istemezdim.	105	1.66	1.05	4.68	0.00
En Alt %27		105	1.16	0.40		
En Üst %27	10. Engelli bireyler, kendilerini talihsiz olarak değerlendirirler.	105	3.50	0.80	10.28	0.00
En Alt %27		105	2.35	0.94		
En Üst %27	11. Engelli bireyler için üzülüyorum.	105	3.93	0.89	12.99	0.00
En Alt %27		105	2.38	0.99		

En Üst %27	12. Günlük işleri yapmak için ekstra çaba sarf etmeleri	105	4.26	0.67	10.02	0.00
En Alt %27	gereken engelli bireyler için üzülüyorum.	105	3.13	1.07		
En Üst %27	13. Engelli bireyler, genellikle engelleri için özel ilgi	105	3.14	0.97	8.75	0.00
En Alt %27	beklerler.	105	2.10	0.88		
En Üst %27	14. Engelli bireyler, zor görevleri engelli olmayan kişilere	105	2.83	0.93	5.67	0.00
En Alt %27	bırakma eğilimindedirler.	105	2.10	0.86		

Yukarıda yapılan analizler neticesinde elde edilen sonuçlara dayanılarak Türkçeden İngilizceye çevrilen ölçeğin ön test analiz sonuçlarının, İngilizceden Türkçeye çevrilen ölçeğin her iki dilde anlaşılma özelliği madde korelasyon dağılımlarının çok iyi bir seviyede olduğu, aralarındaki korelasyonun çok kuvvetli olduğu, en üst %27 ve en alt %27'lik grupta yer alanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların görüldüğü belirlendikten sonra, ölçeğin Türkçe versiyonunun asıl uygulamasına geçilmiştir.

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinden elde edilen verilerin tanımlayıcı istatistikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 6. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Tanımlayıcı İstatistikleri

Sorular	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Ort.	Std. S
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
1. Engelli bireyler, toplum içinde engelli olmayan bireylerle birlikte yaşama hakkı vardır.	290	74.94	82	21.19	10	2.58	3	0.78	2	0.52	1.31	0.61
2. Yeterli destek sağlandığı takdirde engelli bireyler, engelli olmayan bireyler gibi sosyal yaşamlarını sürdürebilirler.	251	64.86	123	31.78	8	2.07	4	1.03	1	0.26	1.40	0.61
3. Engelli bireylerin istedikleri yerde, istedikleri şekilde yaşama hakları vardır.	298	77.00	65	16.80	16	4.13	6	1.55	2	0.52	1.32	0.68
4. Yeterli niteliklere sahip ve yasal süreçlerden geçmiş engelli bireyler, seçilme hakkına sahip olabilirler.	262	67.70	90	23.26	23	5.94	8	2.07	4	1.03	1.45	0.79
5. Çocuklarımın, engelli çocuklarla birlikte vakit geçirmesine izin vermeyeceğim.	295	76.23	67	17.31	7	1.81	8	2.07	10	2.58	1.37	0.84
6. Engelli bireylerin yanında olmaktan rahatsızlık duyuyorum, çünkü onlara yardım etmem gerektiğini hissediyorum.	219	56.59	108	27.91	37	9.56	18	4.65	5	1.29	1.66	0.92
7. Engelli bireylerle karşılaştığımda kendimi rahatsız hissedirim, çünkü onlara nasıl davranacağımdan emin değilim.	150	38.76	130	33.59	65	16.80	38	9.82	4	1.03	2.01	1.02
8. Benim için engelli bireylere yaklaşmak zor, çünkü onların benden farklı olduklarını hissediyorum.	197	50.90	124	32.04	36	9.30	24	6.20	6	1.55	1.75	0.97
9. Ailemde engelli biri olsaydı, insanların bunu öğrenmelerini	293	75.71	74	19.12	10	2.58	2	0.52	8	2.07	1.34	0.75

Tablo 8. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi Yük Tablosu

Sorular	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3.87	27.64	27.64	3.87	27.64	27.64	2.45	17.51	17.51
2	2.15	15.33	42.97	2.15	15.33	42.97	2.30	16.41	33.93
3	1.31	9.38	52.35	1.31	9.38	52.35	2.18	15.55	49.47
4	1.16	8.26	60.61	1.16	8.26	60.61	1.56	11.14	60.61
5	0.97	6.92	67.53						
6	0.69	4.96	72.49						
7	0.66	4.73	77.22						
8	0.58	4.13	81.35						
9	0.53	3.78	85.14						
10	0.51	3.67	88.81						
11	0.46	3.28	92.08						
12	0.41	2.96	95.04						
13	0.36	2.57	97.61						
14	0.33	2.39	100.00						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin geçerlik düzeyi KMO değerleri ile güvenilirlik düzeyi Cranbach's Alpha katsayısı tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 9. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Geçerlik Düzeyi (KMO)

Ölçek	Madde Sayısı	KMO and Bartlett's Test	Cronbach's Alpha
Tüm Ölçek	14	0.79	0.79
Toplumsal Uyum	4	0.77	0.75
Engelli Bireylerden Rahatsız Olma	5	0.73	0.74
Yardımsızlık	3	0.67	0.76
Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme	2	0.50	0.68

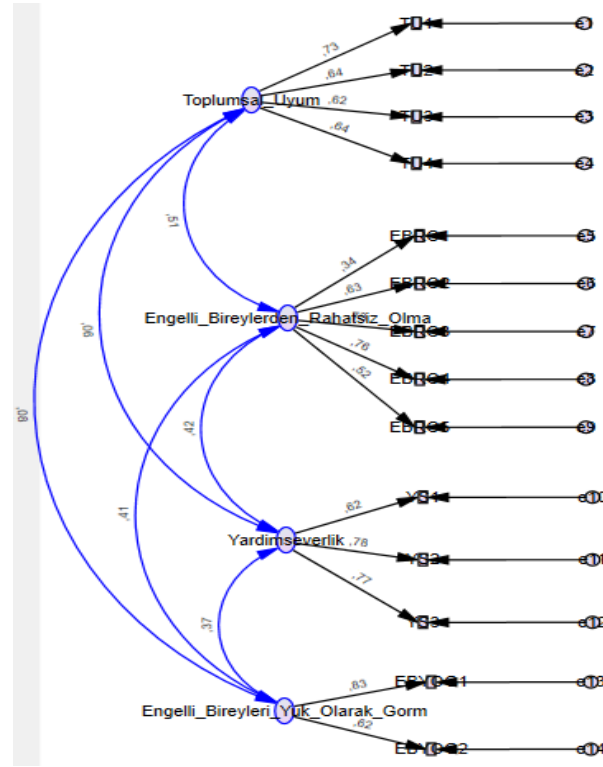
Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) IBM SPSS AMOS 26.0 for Trial Microsoft Windows Multilinguale Assembly 26.0.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar ve model görseli aşağıda yer almaktadır.

Tablo 10. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Uyum İndeksi	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırmada Elde Edilen Değer	Araştırmada Elde Edilen Değerin Uyum Yorumu
χ^2/df	≤ 3	4-5	(177.381 / 71) 2.50	Mükemmel
CFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.93	Mükemmel
GFI	≥ 0.90	≥ 0.85	0.94	Mükemmel
IFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.93	Kabul Edilebilir
NFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.88	Düşük
RFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.85	Düşük
RMSEA	≤ 0.05	≤ 0.08	0.06	Kabul Edilebilir
SRMR	≤ 0.05	≤ 0.08	0.04	Mükemmel
TLI	≥ 0.90	≥ 0.85	0.90	Mükemmel

Kaynak: Seçer 2015, s. 122; Meydan ve Şeşen 2011, s. 37.

Aşağıda ölçeğin faktörleri ve maddelerine ilişkin standartlaştırılmış parametre tahminlerinin yer aldığı model Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli (AMOS)

Birinci alt boyut Toplumsal Uyum: 0.73, 0.64, 0.62, 0.64; ikinci alt boyut Engelli Bireylerden Rahatsız Olma: 0.34, 0.63, 0.73, 0.76, 0.52; üçüncü alt boyut Yardımseverlik: 0.62, 0.78, 0.77; dördüncü alt boyut Engelli Bireyleri Yük Olarak Görmek: 0.83, 0.62 değerlerini almıştır.

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin ön testine katılanların, ön test sonrası güncellenen Türkçe form ile orijinal İngilizce formu korelasyon analizine katılanların ve son teste katılanların vermiş oldukları cevaplar ait ortalama ve standart sapma değerleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 11. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin Ön Testine Katılanların, Ön Test Sonrası Güncellenen Türkçe Form ve Orijinal İngilizce Formun Korelasyon Analizine Katılanların ve Son Teste Katılanların Vermiş Oldukları Cevaplara Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ortalamalar	N	Tüm Ölçek		Toplumsal Uyum		Engelli Bireylerden Rahatsız Olma		Yardımseverlik		Engelli Bireyleri Yük Olarak Görmek	
		Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.	Ort.	Std. S.
Ön Test	78	1,99	0,46	1,59	0,49	1,67	0,59	2,89	1,00	2,26	0,91
Korelasyon Analizinde Kullanılan Türkçe Ölçek	44	1,90	0,42	1,22	0,30	1,68	0,58	3,06	1,02	2,32	0,84
Korelasyon Analizinde Kullanılan Orijinal Ölçek	44	1,93	0,37	1,34	0,32	1,69	0,61	3,01	0,99	2,27	0,81
Son Test	387	1,99	0,47	1,37	0,51	1,63	0,63	3,13	0,95	2,43	0,87

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açılı Ölçeğinin yapı geçerliğini incelemek için DFA'ya ek olarak yapılan yakınsak geçerlik için, CR ve EVE değerleri, ıraksak geçerlik için MSV ve ASV değerlerini gösterir tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 12. Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açılı Ölçeğinin MSV, ASV, AVE, CR Değerleri

Alt Boyutlar	CR	AVE	MSV	ASV
Toplumsal Uyum	0.84	0.57	0.21	0.17
Engelli Bireylerden Rahatsız Olma	0.83	0.49	0.21	0.08
Yardımsızlık	0.86	0.68	0.15	0.08
Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme	0.86	0.76	0.16	0.08

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açılı Ölçeğinin yapı geçerliğini incelemek için DFA'ya ek olarak; yakınsak geçerlik için, AVE ve CR değerleri, ıraksak geçerlik için MSV ve ASV değerleri incelenmiştir. Ölçeğe ilişkin yakınsak geçerlilik sonuçlarına bakıldığında; ölçeğin tüm alt boyutlarının CR değerlerinin ölçeğe ilişkin AVE değerlerinden büyük ve tüm alt boyutların AVE değerlerinin 0,50'den büyük veya çok yakın olduğu (engelli bireylerden rahatsız olma alt boyutunda 0.49) görülmektedir. Ölçeğe ilişkin ıraksak geçerlilik değerlerine bakıldığında ise tüm alt boyutların MSV değerlerinin, AVE değerlerinden küçük olduğu ve ASV değerlerinin de MSV değerlerinden küçük olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmanın amacı Myong ve ark. (2021) tarafından geliştirilen "Assess Attitudes and Perspectives Toward Persons With Disabilities" ölçeğinin Türkçeye uyarlanmasıdır.

Literatür taramasında: Yelpaze ve Türküm (2018), Findler, Vilchinsky ve Werner (2007) tarafından oluşturulan The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS) ölçeğini Üniversite öğrencileri ile Türkçeye uyarlamışlardır. MAS'ın Türkçe versiyonu, üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını çok boyutlu ölçmek için kullanılabilir güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olarak kabul edilebildiğini ifade etmişlerdir (Yelpaze ve Türküm, 2018). Diğer ve Yıldız (2021), engelli bireylere yönelik algı düzeyini geçerli ve güvenilir şekilde ölçmek amacıyla bir "Engellilik Algısı Ölçeği" geliştirilme çalışması yapmışlardır. Ölçek benimsemek, farkındalık, bireysel destek ve toplumsal çevre olarak dört boyuttan oluşmaktadır. Elde ettikleri sonuçlara göre ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu belirtmişlerdir (Diğer ve Yıldız, 2021). Kösterelioğlu (2013), engelli bireylerin eğitilmesine ilişkin tutumların belirlenmesinde kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçek elde etmek için yaptığı çalışmada elde ettiği ölçeğin, engelli bireylerin eğitilmesinde görev alacak eğitimci ve engelli bireylerin eğitildiği kurumlarda çalışanların seçilmesi gibi durumlarda ilgili kişilerin tutumlarının belirlenmesinde kullanılabilir düşünülen ve geliştirilmeye açık bir başlangıç ölçeği olarak ifade etmiştir (Kösterelioğlu, 2013). Görüldüğü gibi literatürde yeni tarihli bir engellilere yönelik tutum ve davranışları belirlemeye yönelik ölçek mevcut değildir. Araştırmamız bu açığın kapatılmasına yardımcı olabilecek nitelikte olup, ölçek yardımıyla elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir.

Ölçeğin ön testine katılan 78 kişinin KMO değerleri 0.79, Cronbach's Alpha değerleri 0.74 olarak hesaplanmıştır (Tablo 1). Her iki değer de ön test verilerinin KMO için normal düzeyde (Field, 2006; Büyüköztürk, 2010;

Tabachnick ve Fidell, 2007), Cronbach's Alpha için oldukça güvenilir olduğunu belirtmektedir (Akgül ve Çevik, 2005).

Ön teste ait AFA sonuçlarına göre ölçek, orijinaliyle aynı şekilde dört alt boyutta dağılım göstermiş ve alt boyutların ölçeğin %63.19'unu açıkladığı belirlenmiştir. Alt boyutların toplam varyansı açıklama değerleri sırasıyla 20.46, 17.69, 16.35 ve 8.69 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2).

Ölçeğin dilsel eşdeğerlik çalışması sonucunda İngilizce ve Türkçe formları arasında yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ($r= 0.42$ ile 0.87 arasında, $p<0.01$). Türkçeye çevrilen ölçeğin dil eşdeğerliği açısından yeterli olduğu söylenebilir (Tablo 3). Madde analizi sonucunda ölçeğin yeterli düzeyde ayırt edici özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

Analiz sonucuna göre ölçek toplam puanlarına göre en üst %27'lik ve alt %27'lik grupta yer alanların verdikleri cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($t(387)=18.33$, $p<0.01$). Tanımlayıcı istatistikler bu sonucu doğrular niteliktedir. En üst %27'lik grubun ortalaması 2.41 iken en alt %27'lik grubun ortalaması 1.71 olarak hesaplanmış olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir (Tablo 4).

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinde yer alan ölçek maddelerinin ölçtükleri özellik açısından kişileri ayırt etmede ne kadar yeterli olduğunu belirlemek için yapılan bağımsız gruplar Paired Samples Test sonuçlarına göre, en üst %27 ve en alt %27 grup ortalamaları farkına göre ölçeğin Toplumsal Uyum alt boyutunda yer alan ilk dört madde hariç diğer maddelerinin en üst %27'lik ve en alt %27'lik gruplarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Tablo 5).

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeği tanımlayıcı istatistiklerine göre; katılımcıların kesinlikle katılıyorum cevabını en çok "3. Engelli bireylerin istedikleri yerde istedikleri şekilde yaşama hakları vardır." sorusuna verdikleri (298 katılımcı %77.00), katılıyorum cevabını en çok "14. Engelli bireyler, zor görevleri engelli olmayan kişilere bırakma eğilimindedirler" sorusuna verdikleri (136 katılımcı, %35.14), en çok kararsız kaldıkları sorunun "10. Engelli bireyler, kendilerini talihsiz olarak değerlendirirler" sorusu olduğu (174 katılımcı, %44.96), en çok katılmadıklarını belirttikleri sorunun "11. Engelli bireyler için üzülüyorum" sorusu olduğu (139 katılımcı, %35.92), en çok kesinlikle katılmadıklarını belirttikleri sorunun "12. Günlük işleri yapmak için ekstra çaba sarf etmeleri gereken engelli bireyler için üzülüyorum" sorusu olduğu (58 katılımcı, %14.99) görülmektedir (Tablo 6).

Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açıları Ölçeğinin dört faktör altında toplandığı görülmektedir. Orijinal ölçekte Toplumsal Uyum alt boyutunda görülen 5'inci maddenin, çalışmamızda Engelli Bireylerden Rahatsız Olma alt boyutuna taşındığı görülmektedir. Bu sonuç çalışmanın ve AFA testinin yapıma gayesine tam olarak hizmet etmektedir. AFA testi sonuçları kültürlerarası ölçek sorularının farklı algılanabileceğini ispatlamak için kullanılan bir yöntemdir ve bu çalışmada da kültürler arası farklılıktan dolayı orijinal ölçekteki bir sorunun başka bir alt boyuta taşındığı görülmüştür. Tüm faktörlerde yer alan maddelerin madde toplam korelasyon değerleri 0.86 ile 0.60 arasında bulunmuş olup, binişik madde yoktur (Tablo 7). Ölçeğin orijinalinde faktör analizi açıklanan varyansın %52.61 olduğu ve ölçek faktör yüklerinin 0.45 ile 0.90 arasında değiştiği belirtilmiştir

(Myong ve ark. 2021). İki araştırma arasında bu değişkenlerde farklılık vardır. Ancak her iki araştırma da ölçeğin dört faktör yükü altında toplandığı görülmüştür. Bu sonuçlara bakılarak Türkçeye uyarlanan ölçeğin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu söylenebilir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda elde edilen bulgular, Myong ve ark. (2021) ölçeğin orijinalinde elde ettikleri sonuçları destekler niteliktedir. Ancak orijinal ölçekte "Toplumsal Uyum" alt boyutunda bulunan bir sorunun (5. Çocuklarımın, engelli çocuklarla birlikte vakit geçirmesine izin vermeyeceğim), araştırmamızda "Engelli Bireylerden Rahatsız Olma" alt boyutuna taşındığı görülmüştür. Bu sonuç araştırma yapılan ülkeler arasındaki kültürel farklılıktan kaynaklanıyor olabilir, konu hakkında yorum yapabilmek için her iki kültürde engelli bireylere yönelik bakış açılarının değerlendirildiği ayrı bir çalışmanın yapılması gerekebilir.

AFA sonucunda açıklanan varyansın toplam açıklanan varyansın %60,61'ini oluşturduğu görülmektedir (Tablo 8). Bu bulgu, ölçeğin orijinal formunda olduğu gibi genel bir faktör dağılımına sahip olduğunu göstermektedir.

Orijinal çalışmada Cronbach's Alfa katsayısı 0.84, KMO değeri 0.85 olarak hesaplanmıştır. Araştırmamızda KMO değerinin tüm ölçek için 0.79 olduğu görülmüştür. Bu değer Engelli Bireylere Yönelik Tutum ve Bakış Açuları Ölçeğinin örneklem geçerlik düzeyinin "iyi" olduğunu göstermektedir. Alt boyutlara bakıldığında; Toplumsal Uyum 0,77 (iyi), Engelli Bireylerden Rahatsız Olma 0.73 (iyi), Yardımseverlik 0.67 (normal) ve Engelli Bireyleri Yük Olarak Görme 0.50 (normal) olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan KMO değerinin alt boyutlar bazında 0.50 ile 0.77, tüm ölçek bazında 0.79 arasında olması, örneklemde elde edilen veri matrisinin faktör analizi için yeterli olduğunu göstermiştir (Tablo 9). Aradaki bu farkın denek sayısından kaynaklandığı söylenebilir. Myong ve ark. (2021) yaptıkları çalışmada 1.359 kişi ile çalışmışken bu sayı araştırmamızda 387 ile sınırlı kalmıştır. Denek sayısının artırılması geçerlik ve güvenilirlik değerlerine etki edebilir.

Ölçeğin tümü için Cronbach's Alpha katsayısı 0.79 olarak "oldukça" güvenilir bulunmuştur. Alt boyutlara baktığımızda; Toplumsal Uyum 0.75 (oldukça), Engelli Bireylerden Rahatsız Olma 0.74 (oldukça), Yardımseverlik 0.76 (oldukça) ve Engeli Bireyleri Yük Olarak Görme 0.68 (oldukça) seviyesinde bulunmuştur (Tablo 9). Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0.70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görüldüğü söylenebilir (Büyüköztürk, 2010).

Orijinal ölçekte: $\chi^2=331.51$, $df=71$, $p<0.00$, $CFI=0.91$, $TLI=0.89$, $RMSEA=0.08$ değerleri bulunmuştur. $RMSEA<0.08$ ve $CFI>0.90$ olduğundan model verilerle uyum içinde olduğu, alt boyutların Cronbach's Alpha katsayılarının 0,64 ile 0,85 arasında değişmekte olduğu ifade edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi için uyum indeksleri incelendiğinde ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranının $(177.381/71= 2.50)$ 3'ün altında mükemmel düzeyde bir değere sahip olduğu görülmüştür. Diğer uyum indeksleri incelendiğinde: $CFI=0.93$ (mükemmel uyum), $GFI=0.94$ (mükemmel uyum), $TLI 0.90$ (mükemmel uyum), $IFI=0.93$ (kabul edilebilir uyum), $NFI=0.88$ (düşük uyum), $RFI=0.85$ (düşük uyum), $RMSEA=0.06$ (kabul edilebilir uyum) ve $SRMR=0.04$ (mükemmel uyum) değerleri hesaplanmıştır (Tablo 10). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde modelin uyumlu olduğu görülmektedir (Şekil 1).

Engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açıları ölçeğinin ön testine katılanların, ön test sonrası güncellenen Türkçe form ile orijinal İngilizce formu korelasyon analizine katılanların ve son teste katılanların vermiş oldukları cevapların ortalamalarının; Tüm Ölçek bazında “katılıyorum (2)” seçeneğine, Toplumsal Uyum alt boyutunda ön testte “katılıyorum 2” seçeneğine yakinken sonraki testlerde “kesinlikle katılmıyorum (1)” seçeneğine, Engelli bireylerden Rahatsız Olma ve Engelli bireyleri Yük Olarak Görme alt boyutlarında “katılıyorum (2)” seçeneğine yakınlık olduğunu göstermektedir. Yardımseverlik alt boyutunda ise bu değerlerin “kararsızım (3)” seçeneğine yakınlık olarak değişkenlik göstermektedir (Tablo 11). Gerek tüm ölçek olarak gerek alt boyutlar olarak yapılan analiz sonuçlarının hep aynı sınırlar içinde kaldığı (2 veya 3’e yakınlık) dikkate alınarak gerek ölçeğin ön testi gerek ön test sonrası güncellenen Türkçe form ile orijinal İngilizce ölçeğin korelasyon analizinde ve gerekse de son testte elde edilen sonuçların birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bu sonuç; Türkçeye çevrilen ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliğinin yeterli olduğu yorumu için kanıt olarak gösterilebilir.

Yakınsak geçerliliğin sağlanabilmesi için sağlanması gereken $CR > AVE$; $AVE > 0,5$ düzeyinin istenilen düzeyde olduğu görülmektedir. Ölçeğe ilişkin iraksak geçerlilik değerlerinde de tüm alt boyutların MSV değerlerinin, AVE değerlerinden küçük olduğu ve ASV değerlerinin de MSV değerlerinden küçük olduğu görülmektedir (Tablo 12).

Yapılan analizler sonucunda; Myong ve ark. (2021) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması yapılan “Engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açıları ölçeği”nin, ülkemizde engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açılarını ölçmek için güncel, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceği söylenebilir.

ÖNERİLER

Çalışmanın bulgularına göre Türkçeye yapılan ölçeğin, engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açılarını ölçmeye yeterli olduğu söylenebilir. Türkçeye uyarlanan ölçek yardımıyla engeli bireylere yönelik olarak yapılan bir eğitimden önceki ve sonraki düzeyin belirlenmesi de mümkün olabilir. Bu konuda yapılacak çalışmalarda Türkçeye uyarladığımız bu ölçek kullanılabilir. Ölçek yardımıyla elde edilen sonuçlara dayanılarak, toplumun ve araştırma yapılan grubun engelli bireylere yönelik tutum ve bakış açıları üzerinde iyileştirme, iyi olan süreçlerin devamı sağlanabilir.

Etik Metni

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Makalenin etik kurul izni İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'nın 06.02.2024 tarihinde gerçekleştirilen 2024-67 nolu karar ile kabul edilmiştir. Bu çalışmada herhangi bir kurumla çıkar ilişkisinde bulunulmamış, çatışma yaşanmamış, gerekli izinler alınmıştır.

Yazar Katkı Oranı: Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %25, üçüncü yazarın katkı oranı %25'tir. Çalışmamıza vermiş olduğu destekten dolayı Dr. Öğr. Üyesi Zarife TAŞTAN, Prof. Dr. Eray YURTSEVEN ve Prof. Dr. Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU'na teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Akgül, A. & Çevik, O. (2005). *İstatistiksel analiz teknikleri: SPSS'te işletme yönetimi uygulamaları*, (ikinci Baskı), Emek Ofset.
- Bryman, A. & Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for windows*, Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9780203471548>
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.
- Coşkun R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, SPSS uygulamalı (8. Baskı)*, Sakarya Kitabevi.
- Diğer, H & Yıldız, A.(2021). Engelli bireylere yönelik algı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 2(807-822). <https://doi.org/10.18069/firatsbed.886698>
- Erkuş, A. (2013). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2005). *Bilimsel araştırma sarmalı*. Seçkin Yayınları.
- Field, A. (2006). *Research methods II: reliability analysis*, Sage Publications, London.
- Findler, L., Vilchinsky, N. & Werner, S. (2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS) construction and validation. *Rehabil Couns Bull*. 50:166–76. <https://doi.org/10.1177/00343552070500030401>
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L. & Black, W. C. (1998). *Multivariate data analysis (5th ed.)*. Upper Saddle River, Prentice-Hall.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equations modeling*. Guilford.
- Kösterelioğlu, İ. (2013). Engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt 14, Sayı 3, Sayfa 211-226.
- Meydan, C. H. & Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları (1. Baskı)*. Detay Yayıncılık.
- Myong, Y., Shin, H. I, Lee, J. E, Cho, W. & Yi, Y. G (Corresponding Author) (2021). Development and validation of a new scale to assess attitudes and perspectives toward persons with disabilities. *Ann Rehabil Med*. Aug; 45(4): 331–340. <https://doi.org/10.5535/arm.21046>
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci (1. Baskı)*. Anı Yayıncılık. ISBN: 978-605-170-014-4.
- Soder, M. (1990). Prejudice or ambivalence? Attitudes toward persons with disabilities. *Disabil Handicap Soc*. 5:227–41. <https://doi.org/10.1080/02674649066780241>
- Suhr, D. (2006). Exploratory or confirmatory factor analysis? Proceedings of the 31st Annual SAS? Users Group International Conference. Cary, NC: SAS Institute Inc., 200-31.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics (5th ed.)*. Allyn and Bacon.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Türk Psikologlar Derneği. ISBN: 975-9756-08-5
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85, SSN: 1303-1732.
- Yelpaze, İ. & Türküm, A. S. (2017). Adaptation and validation of turkey version of multi dimensional attitudes toward persons with disabilities. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, <http://opusjournal.net> <https://doi.org/10.26466/opus.377906>

Yılmaz, V. & Çelik, H. E. (2009). *Lisrel ile yapısal eşitlik modellemesi-1*. Pegem Yayıncılık.

ASHB, (2024). Engelli Nüfus Oranı, Erişim Tarihi: 01.03.2024. Engelli Nüfus Oranı. Erişim Adresi: https://www.aile.gov.tr/media/140662/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz_23.pdf.

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (2024). Erişim Tarihi: 15.08.2024. *Coğrafi bilgi sistemleri genel müdürlüğü, akıllı şehir rehberlik uygulamaları projesi, engellilere yönelik sosyal politika, sosyal kampanya, sosyal korumalar ve sosyal sorumluluk projeleri*. Erişim Adresi: <https://www.akillisehirler.gov.tr/wpcontent/uploads/fizibilite-rapor/42-Engellilere%20Y%C3%B6nelik%20Sosyal%20C3%87a%C4%B1%C5%9Fmular.pdf>.

WHO, (2024). Engellilik, Erişim Tarihi: 03.01.2024. Engellilik Tanımı. Erişim Adresi: https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1